

УДК 378.091.12.001.3

**ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ
У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
І ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ
СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Л. С. Калашник, О. В. Новіков, К. А. Юр'єва

**STUDENTS' PROJECT ACTIVITY IN THE PROCESS OF PREPARING
FUTURE TEACHERS AND EDUCATORS FOR PROFESSIONAL
ACTIVITY IN CONDITIONS ETHNO-CULTURAL DIVERSITY
OF CONTEMPORARY SOCIETY**

L. S. Kalashnyk, O. V. Novikov, K. A. Yuryeva

Висвітлено реалізацію проектно-пошукових методів організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів і вихователів, спрямованих на комплексне формування всіх складників готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в сучасному етнокультурно розмаїтому соціумі – особистісного, когнітивного, діяльнісного. Індивідуальні й групові проектні методи навчально-пізнавальної діяльності було експериментально запроваджено під час вивчення курсів порівняльного народознавства та порівняльної етнопедagogіки.

В експериментальній групі Е₁, де було впроваджено індивідуальну проектну роботу, позитивна динаміка виявлена: щодо особистісного складника – 41,6% для достатнього рівня (18,1% в контрольній групі К₁) і 1,8% для випереджувального рівня (0,8% в групі К₁); щодо когнітивного складника – 53,4% для достатнього рівня (9,1% в групі К₁) і 10,0% для випереджувального рівня (3,8% в групі К₁); щодо діяльнісного складника – 46,2% для достатнього рівня (7,2% в групі К₁) і 7,2% для випереджувального рівня (2,3% в групі К₁). В експериментальній групі Е₂, де поряд із індивідуальною, було організовано і групову проектну роботу, позитивна динаміка становить: щодо особистісного складника – 49,7% для достатнього рівня (21,3% в контрольній групі К₂) і 4,3% для випереджувального рівня (1,5% в групі К₂); щодо когнітивного складника – 58,3% для достатнього рівня (7,6% в групі К₂) і 9,5% для випереджувального рівня (4,5% в групі К₂); щодо діяльнісного складника – 52,1% для достатнього рівня (22,7% в групі К₂) і 7,1% для випереджувального рівня (3,0% в групі К₂).

Результати педагогічного експерименту дають всі підстави стверджувати, що запропоновані зміни методики підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, а саме залучення студентів до індивідуальної і групової пошуково-проектної діяльності етнографічної спрямованості, сприяє підвищенню результативності означеного

Калашник Л. С., Новіков О. В., Юр'єва К. А. Проектна діяльність студентів у процесі підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства

процесу. При цьому бачимо суттєвіші зрушення за когнітивним й діяльнісним складниками в порівнянні з особистісним.

Ключові слова: майбутні вчителі і вихователі, готовність до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства, міжкультурна компетентність, пошуково-проектна діяльність, індивідуальні проекти, групові проекти, експеримент.

The realization of project-search methods of the learning and cognitive activity organization of future teachers and educators aimed at the complex formation of all future teachers' readiness components for the professional activity in the contemporary ethnic-cultural diverse social medium – personalized, cognitive, and active. Individual and group project methods of learning and cognitive activity have been experimentally introduced during the study of comparative ethnography and comparative ethno pedagogics courses.

In the experimental group E₁, where the project work was introduced, the positive dynamics was revealed: as for the personalized component – 41.6% for the satisfactory level (18.1% in the control group K₁) and 1.8% for the advanced level (0.8% in the control group K₁); as for the cognitive component – 53.4% for the satisfactory level (9.1% in the control group K₁) and 10.0% for the advanced level (3.8% in the control group K₁); as for the activity component – 46.2% for the satisfactory level (7.2% in the control group K₁) and 7.2% for the advanced level (2.3% in the control group K₁). In the experimental group E₂, where along with individual there was organized group project work, the positive dynamics is: as for the personalized component – 49.7% for the satisfactory level (21.3% in the control group K₂) and 4.3% for the advanced level (1.5% in the control group K₂); as for the cognitive component – 58.3% for the satisfactory (7.6% in the control group K₂) and 9.5% for the advanced level (4.5% in the control group K₂); as for active component – 52.1% for the satisfactory (22.7% in the control group K₂) and 7.1% for the advanced level (3.0% in the control group K₂).

The pedagogical experiment results provide all reasons to state that the proposed methodology changes in the preparing of future teachers and educators for professional activity in the conditions of ethno-cultural diversity of the contemporary society in particular engagement of students into the individual and group project-search activity of ethnic-cultural orientation, facilitates the performance increase of the introduced process. Along with this we notice meaningful progress as for the cognitive component in comparison with personalized one.

Key words: future teachers and educators, readiness for professional activity in the conditions of ethnic cultural diversity of the society, intercultural competence, interactive methods, training, experiment.

Постановка проблеми. Сучасна соціокультурна ситуація в українському суспільстві, глобальні міграційні процеси, процеси реформування національної системи освіти висувають нові вимоги до вчителя і вихователя, його громадянської і професійної позиції, професіоналізму та компетентності. Новій Українській Школі й сучасному українському дошкіллю потрібні креативні педагогі з широкою ерудицією, глобальним мисленням і міжкультурним світоглядом.

Саме тому на порядку денному постає проблема підготовки майбутніх учителів і вихователів, здатних до ефективної професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, що передбачає не тільки знання й урахування етнокультурних особливостей учнів класу чи вихованців групи дошкільного закладу, обґрунтованого й доцільного добору на цій основі змісту, методів і прийомів навчання та виховання, але й здатності налагоджувати продуктивний діалог і плідну співпрацю з батьками учнів і вихованців, а також соціальним оточенням.

У свою чергу, готовність до професійної діяльності в цілому та до професійної діяльності в умовах етнокультурно розмаїтого соціуму має набуватись у процесі професійної підготовки в педагогічних навчальних закладах і виступати її результатом.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Ми спираємось на теоретико-методологічні та психолого-педагогічні засади формування міжкультурної компетентності вчителя і вихователя, підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах етнокультурно розмаїтого суспільства, розкриті дослідниками: Л. Волик (2005), О. Гуренко (2005), С. Радул (2014), Н. Самойленко (2013), Є. Чорний (Чёрный, 2010), V. Bedeković (2011), D. Bender-Szymanski (2013), N. Hrvatić та E. Piršl (2007) A. Lanfranchi (2013) та ін.

Нами розкрито суть поняття «міжкультурна компетентність учителя» (Юр'єва, Тіщенко, 2014), яке вважаємо синонімом поняття «готовність до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманітного суспільства», виявлено структуру відповідної готовності (Юр'єва, 2009b; Юр'єва, Тіщенко, 2014), досліджено шляхи й умови її формування (Юр'єва, 2004). Обґрунтовано структуру міжкультурної компетентності / готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурно розмаїтого соціуму, що містить три складники: особистісний (толерантність до проявів інокультурності, спрямованість на толерантну взаємодію з представниками інших етнічних культур, прагнення до самовизначення у сфері міжкультурної комунікації, етнокультурна спрямованість особистості), когнітивний (знання про історію, побут, матеріальну, духовну та соціо-нормативну культуру різних народів, а також знання основних нормативних документів, що регламентують здійснення міжкультурної освіти в Україні), діяльнісний (уміння працювати з

багатокультурним дитячим колективом та індивідуально – з дітьми-представниками різних етносів, співпрацювати з багатокультурним соціальним оточенням) (Юр'єва, 2009а, 2016 тощо). Виявлено і схарактеризовано етапи професійної підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства (Гриньова, Новіков, Юр'єва, 2017); експериментально перевірено результативність щодо формування міжкультурної компетентності студентів низки інтерактивних форм і методів роботи (Калашник, Новіков, Юр'єва, 2017).

Мета статті – схарактеризувати зміст і виявити результативність проектної діяльності студентів у процесі формування в майбутніх учителів і вихователів готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Сучасний суспільний запит на креативного вчителя, здатного до пошукової та пізнавальної активності, бурхливий розвиток STEM-, STEAM-, STREAM-освіти на дошкільному та першому загальноосвітньому ступенях зумовлюють пошук і запровадження нових форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів, активного залучення їх до пошукової, науково-дослідної роботи.

У своєму дослідженні ми прагнули поєднати підготовку майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства та формування в них спроможності здійснювати пошукову, науково-дослідну діяльність, здатності до командної роботи.

У процесі вивчення курсів порівняльного народознавства і порівняльної етнопедагогіки студенти збирали портфоліо матеріалів, які можна буде використовувати в подальшій професійній діяльності в школі та закладі дошкільної освіти. Так, на залік кожен з них мав представити: сценарій свята за українськими народними традиціями («Козацькі розваги», «Різдвяні розваги», «Свято казки» тощо); картотеку позакласних заходів для ознайомлення учнів або вихованців з культурами різних народів; аналіз особливостей змісту та форм громадянського виховання в одній зі шкіл національних меншин.

Розробка сценаріїв свят за українськими народними традиціями була групувою формою проектної діяльності. Студенти самі добирали матеріал з різних відкритих джерел – журналів «Початкова школа», «Рідна школа»,

«Розкажіть онуку» тощо, методичних збірників, мережі Internet. Основу картотек позакласних заходів складали плани роботи вчителів початкових класів шкіл, де студенти проходили навчальні практики. Утім, студенти мали розширити свої картотеки власними ідеями, інформацією з педагогічної періодики і професійних груп у соціальних мережах тощо.

Студенти, які були залучені лише до самостійної пошукової діяльності утворили під час педагогічного експерименту групу E₁.

Групу E₂ утворили студенти, які залучалися до виконання групових пошукових проектів етнографічного змісту.

Український педагог-дослідник Олександр Войтенко у книзі «Полікультуріка: як організувати виховання міжкультурної толерантності у школі та позашкільній діяльності» наводить визначення поняття «проект», сформульоване авторами видання «INTEL. Навчання для майбутнього». На їхню думку, проект – це «сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту (Войтенко, 2010, с. 286).

За переконанням О. Войтенка, головною метою використання методу проектів у навчальній і виховній роботі має бути розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, вміння діяти в інформаційному просторі, використовуючи його можливості, а також розвиток критичного мислення учнів, у нашому випадку – студентів (Войтенко, 2010, с. 286).

Дослідник наводить свої міркування з приводу того, що є характерним для методу проектів. Із його точки зору, яку ми цілком поділяємо, це:

- самостійна діяльність учнів / студентів – індивідуальна чи у складі групи – під час якої вони виконують певну діяльність, спрямовану на досягнення конкретного результату;
- елементи навчання та набуття певного досвіду через використання технологізованих дій і прийомів;
- коопероване чи групове навчання за принципом «навчаючи – вчуся», адже у процесі діяльності навчальні надбання учня / студента неодмінно стають надбанням усієї групи (Войтенко, 2010, с. 286).

Чітко сформульовано О. Войтенком і функції організатора чи консультанта учнів / студентів:

- формулювання проблеми дослідження, яка є комплексною і потребує знань з різних сфер і умінь різного плану;

Калашник Л. С., Новіков О. В., Юр'єва К. А. Проектна діяльність студентів у процесі підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства

- допомога учням / студентам у визначенні практичної значимості розв'язання обраної проблеми як для них особисто, так і для інших;
- організація самостійної роботи учнів / студентів, яка поєднується зі співпрацею з групою;
- уміння визначати, як діяльність у проекті пов'язана з конкретними навчальними цілями та як впливатиме на стан навчання учнів / студентів;
- структурування діяльності по етапах, результати яких можна виміряти;
- добір і використання методів навчання, які є розвивальними, дослідницькими (Войтенко, 2010, с. 286).

При організації педагогічного експерименту ми виходили з припущення, що виконання студентами пошукових проектів сприяє ознайомленню студентів з різними культурами, їхнім реальним етнокультурно специфічним досвідом народної педагогіки. Групи студентів по 5–7 осіб збирали відомості про різні народи, представники яких мешкають у регіоні, за певною орієнтовною програмою. Програма передбачала збирання інформації за декількома блоками:

Історико-демографічна довідка: з якого часу представники народу мешкають на Слобожанщині; внесок представників народу, діаспори в розвиток України; наявність і діяльність національно-культурного товариства; найважливіші історичні події; найвідоміші історичні постаті; найвідоміші вчені; найвідоміші діячі і твори мистецтва; трагічні події в історії (голодомор, голокост, геноцид, депортація тощо).

Мова та система писемності (кирилиця, латиниця, ієрогліфіка тощо).

Традиційні ремесла й промисли; декоративно-ужиткове мистецтво

Фольклор: прозові жанри (конкретні твори); поетичні жанри (конкретні твори); малі жанри, приклади прислів'їв і приказок про сім'ю, працю, дружбу; пісенний фольклор (жанри з прикладами); народна хореографія (відео танців); народні музичні інструменти (назви, зображення, аудіо/відео – демонстрація звучання).

Релігія: загальна характеристика; культові споруди (православний чи католицький храм, мечеть, синагога, пагода тощо); священство (священик, мулла тощо); релігійні практики: назви богослужінь, молитва, жертвопринесення, піст; основні релігійні свята; сакральні місця й споруди (Єрусалим, Мекка, Медина тощо); храмове мистецтво (ікони, статуї,

хоровий спів, орган тощо); правила поведінки в храмі (у т.ч. одяг, головний убір тощо).

Найважливіші *світські свята*; традиційні свята за сезонами (календарна обрядовість).

Сім'я: тип і форма сім'ї (моногамія, полігамія; нуклеарна, розширена тощо); обряди укладання шлюбу; розподіл ролей у сім'ї; ставлення до дошлюбних статевих стосунків.

Традиційне *житло*; елементи традиційного інтер'єру житла (піч, колиска, рушники тощо); символізм житла та елементів інтер'єру.

Спорідненість: терміни спорідненості (мати, батько, бабуся, дідусь, сестра, брат, тітка, дядько тощо); особливості взаємин між членами сім'ї; звичаї уникання.

Етнографія дитинства: звичаї та обряди, пов'язані з вагітністю і пологами; звичаї та обряди пов'язані з народженням дитини; ім'янаречення; значення найбільш поширених імен; статус дитини в сім'ї і суспільстві; методи і прийоми виховання та соціалізації дітей; види діяльності дітей; дитячий фольклор (колискові, пестушки, потішки, забавлянки, скоромовки, загадки, казки, дитячі пісеньки, ігри зі співом, рухливі ігри тощо); іграшки (зображення, виготовлення, основні ігри тощо).

Гендерні ролі в суспільстві, їх усталеність.

Кухня: найпоширеніші страви; харчові заборони (що забороняється вживати (постійно чи періодично), пости, регламент постування тощо); застільний етикет.

Правила візитів і гостинності: правила дарування і приймання подарунків; ритуал вітання при зустрічі; ритуал прощання; формули привітання зі святом; формули висловлення співчуття.

Невербальне спілкування: особливості міміки, пантоміміки; зоровий контакт; особистий простір, дистанція спілкування; символізм правої/лівої сторони, руки.

Зібрана інформація фіксувалась на електронних (текстові файли та файли мультимедіа) і паперових (текстова інформація, зображення) носіях, групувалась за темами і використовувалась у подальшому при підготовці студентських рефератів, курсових робіт, підчас педагогічних практик для розробки сценаріїв виховних заходів чи конспектів уроків / занять з дітьми дошкільного віку тощо.

Безцінну допомогу у виконанні таких пошукових проектів надавали студентам спеціалізована школа № 170 та навчально-виховний комплекс з ліцеєм «Шаалавім», дошкільний навчальний заклад № 140 «ХаБад» з вивченням єврейської мови та культури; НВК № 181 «Дьонсурі» з вивченням корейської мови та культури; НВК «Спеціалізована школа I ступеня – ясла-садок „Муа-Суан”» з поглибленим вивченням в'єтнамської мови; азербайджанські культурно-освітні центри при загальноосвітній школі № 131 та при Харківському ліцеї № 9, Єврейський культурний центр «Бейт Дан», громадські організації національних меншин Харкова і Харківської області: Товариство азербайджанських жінок м. Харків «Айнур Хатун», Харківське міське товариство корейської культури, Харківське обласне національно-культурне товариство азербайджансько-української дружби «Достлуг», Харківське товариство польської культури, Харківська обласна об'єднана єврейська громада, Харківська обласна громадська організація «Вірменське товариство культурних зв'язків», Харківська грузинська обласна благодійна громада «Метехі», Харківська обласна організація «Грузинське національно-культурне товариство «Сакартвело», В'єтнамське земляцтво та ін.

Набуттю майбутніми вчителями і вихователями вмінь організаційно й методично забезпечувати взаємодію закладу освіти, сім'ї та соціального оточення сприяла розробка студентами програм учнівських проектів, спрямованих на ознайомлення дітей з культурами народів-сусідів. Наведемо приклад такої студентської розробки, виконаної студентами факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Після експериментальної перевірки запропонованих проектних і пошукових форм роботи студентів етнографічного спрямування було здійснено діагностику рівнів сформованості в майбутніх педагогів складників готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Результати діагностики – динаміку сформованості в майбутніх педагогів складників досліджуваної готовності між констатувальним і контрольним етапами експерименту – представлено на рисунках 1–3.

Етнографічний проект «Моя Слобожанщина»

Мета: ознайомлення молодших школярів зі специфікою етнокультурного оточення, розвиток пізнавального інтересу до культур різних народів, розвиток комунікативних умінь, навичок взаємодії та співробітництва.

Таблиця 1

**Етапи і зміст діяльності учасників етнографічного проекту
«Моя Слобожанщина»**

<i>Етапи проекту</i>	<i>Діяльність учнів</i>	<i>Діяльність учителів</i>	<i>Взаємодія з сім'єю</i>	<i>Взаємодія з соціумом</i>
вступний	Ознайомлення з візуальними й нескладними текстовими матеріалами з теми, участь у фестивалі дружби в ролі глядачів	Вступна бесіда з дітьми про Слобожанщину та народи, які тут мешкають	Проведення батьківських зборів	Обговорення проблеми з усіма учасниками проекту
Планування діяльності	Участь в обговоренні етапів виконання проекту, створення за бажанням міні-«етногруп», які будуть здійснювати збір матеріалів про конкретний народ	Складання плану роботи над проектом, розподіл завдань між учителями, розробка програм взаємодії з музеями та культурними осередками національних меншин	Обговорення тематики заходів, форм участі у виконанні проекту	Розробка програм взаємодії початкової школи зі співробітниками музеїв і представниками культурних центрів національних меншин
Здійснення проекту	1. Збір етнографічних матеріалів, отриманих при відвідуванні музеїв і культурних центрів національних меншин. 2. Систематизація, оформлення отриманої інформації: створення лепбуків, альбомів, міні-музеїв у класах; розучування народних ігор, пісень, танців.	Проведення етно-і краєзнавчих занять. Організація контактів молодших школярів з іншими учасниками проекту. Організація поточних заходів етно-краєзнавчого змісту	Перегляд з дітьми мультфільмів за мотивами народних казок і легенд, читання фольклорних творів. Складання родоводу, бесіда про сімейні реліквії, відвідування музеїв і культурних центрів національних меншин. Участь у конкурсі національної кухні	Надання допомоги щодо збору матеріалів, проведення екскурсій, бесід, консультацій

Калашник Л. С., Новіков О. В., Юр'єва К. А. Проектна діяльність студентів у процесі підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства

Продовження таблиці 1

Презентація проекту	Участь у святі «Слобожанський віночок»	Участь в організації свята «Слобожанський віночок»	Участь в організації свята «Слобожанський віночок»	Участь у святі «Слобожанський віночок» у ролі гостей
Підбиття підсумків	Відображення своїх вражень у малюнках та оповіданнях, лепбуках, складених і оформлених спільно з батьками	Підбиття підсумків на засіданні педагогічної ради	Відображення своїх вражень у спільному з дитиною оповіданні, у дописі в соціальній мережі тощо	Участь співробітників музеїв, представників культурних центрів національних меншин в обговоренні за круглим столом

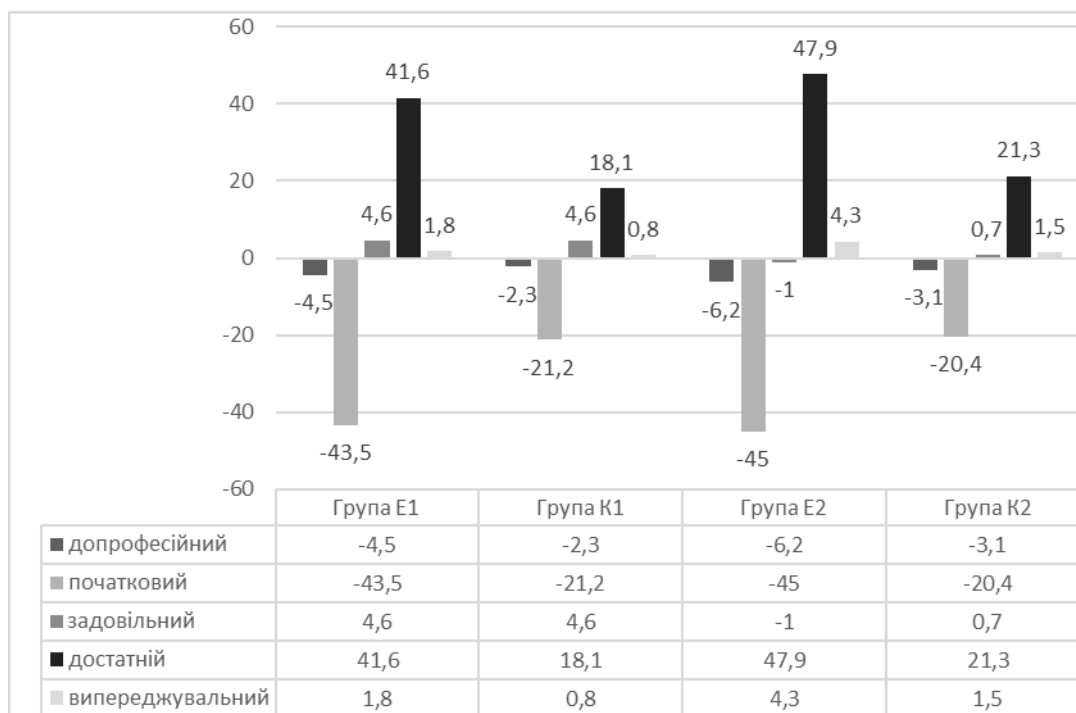

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості в учасників педагогічного експерименту особистісного складника готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства

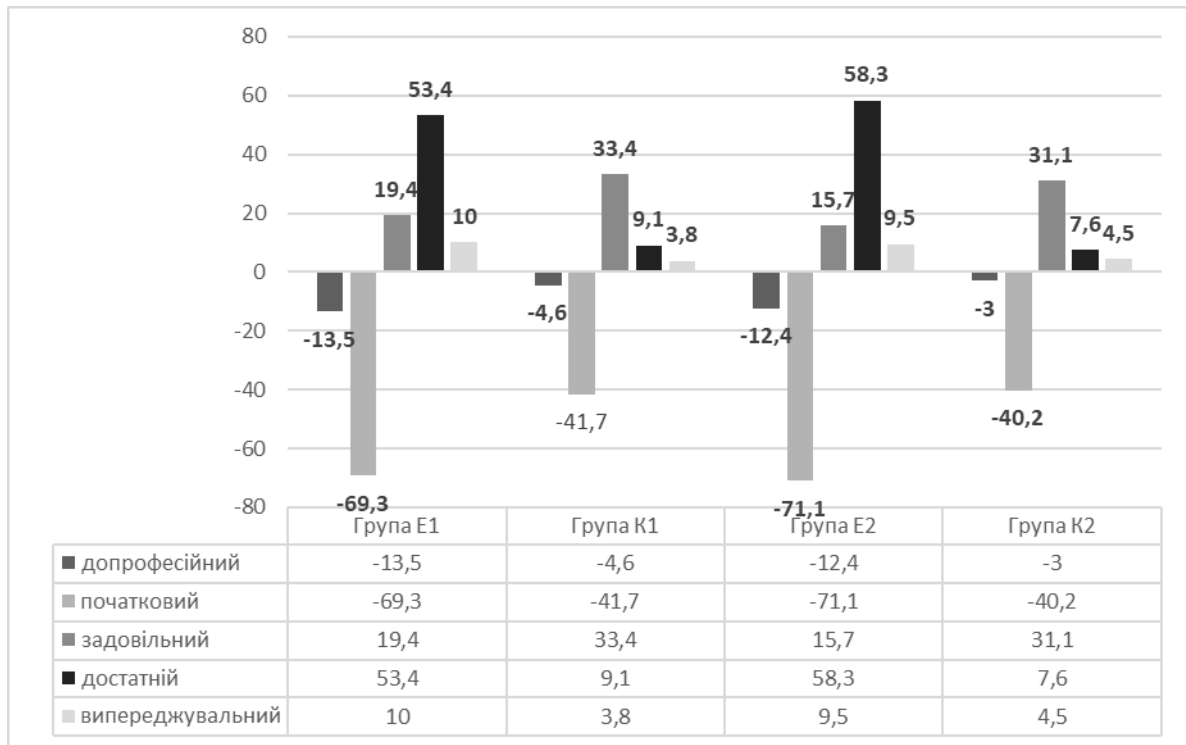

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості в учасників педагогічного експерименту когнітивного складника готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства

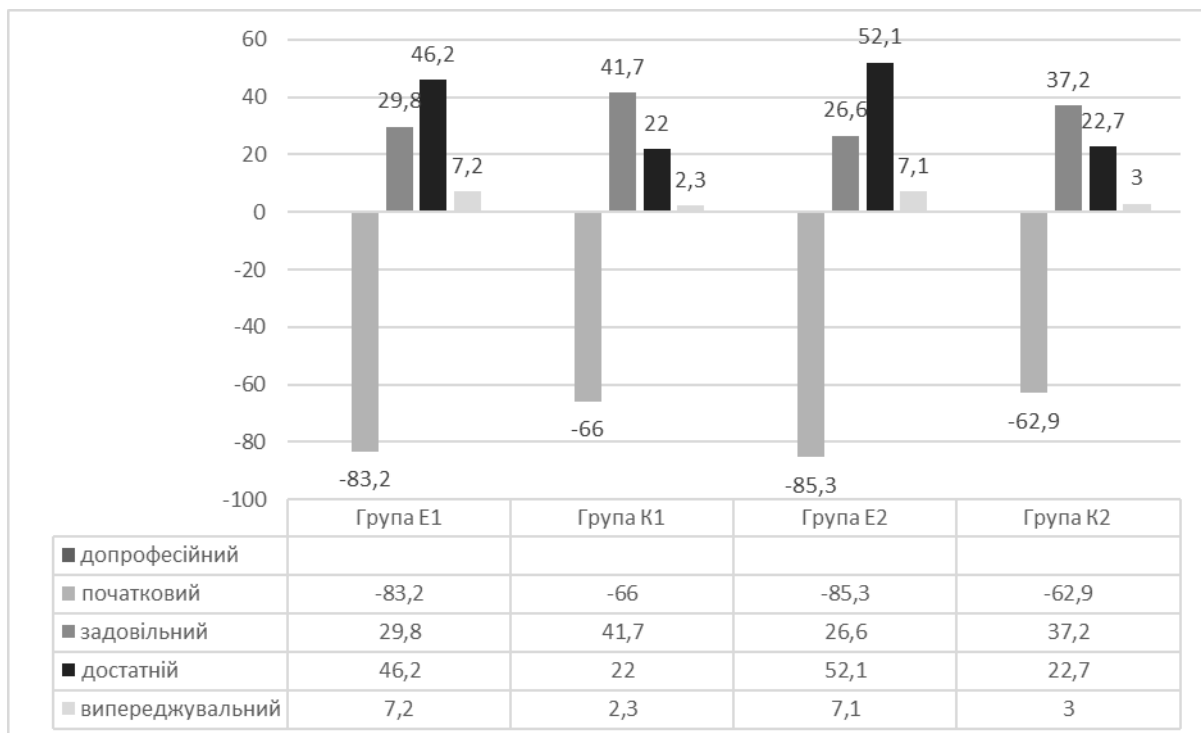

Рис. 3. Динаміка рівнів сформованості в учасників педагогічного експерименту діяльнісного складника готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття суспільства

Висновки. Діаграми на рисунках наочно демонструють ширший діапазон динаміки рівнів сформованості всіх – особистісного, когнітивного та діяльнісного – складників досліджуваної готовності в експериментальних групах, порівняно з контрольними групами. Отже маємо всі підстави стверджувати, що запропоновані нами зміни до методики підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, а саме їх залучення до проектно-пошукової, у тому числі групової, роботи сприяє підвищенню результативності означеного процесу. При цьому бачимо суттєвіші зрушення за когнітивним і діяльнісним складниками в порівнянні з особистісним, як це ми вже спостерігали щодо застосування інтерактивних методів і приймів роботи (Калашник, Новіков, Юр'єва, 2017).

Перспективи подальших розвідок убачаємо в розробці та експериментальній перевірці форм і методів підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства, спрямованих на розвиток особистісного складника, який вважаємо визначальним у структурі досліджуваної готовності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Войтенко, О. (2010). Учнівський проект з громадянської освіти «Хто твої сусіди». У Ленчовська, А., Крейдерман, К., Грінберг, М. *Полікультуріка: як організувати виховання міжкультурної толерантності у школі та позашкільній діяльності* (сс. 285-307). Київ : ТОВ "Майстерня книги".
- Волик, Л. В. (2005). *Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів*. (Дис. ... канд. пед. наук). Київ : Інститут педагогіки і психології професійної освіти НАПН України.
- Гуренко, О. І. (2005). *Формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного університету в умовах поліетнічного середовища*. (Дис. ... канд. пед. наук). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.
- Гриньова, В. М., Новіков, О. В., Юр'єва, К. А. (2017). Етапи професійної підготовки майбутніх учителів і вихователів на засадах порівняльного народознавства. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 48, 47-65. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312925>
- Калашник, Л. С., Новіков, О. В., Юр'єва, К. А. (2017). Інтерактивні форми роботи в підготовці майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 48, 77-93. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312935>
- Ленчовська, А., Крейдерман, К., Грінберг, М. *Полікультуріка: як організувати виховання міжкультурної толерантності у школі та позашкільній діяльності*. Київ : ТОВ "Майстерня книги".
- Радул, С. Г. (2014). *Формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки*. (Дис. ... канд. пед. наук). Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
- Самойленко, Н. Б. (2103) *Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю*. Київ : Рібест.
- Чёрный, Е. В. (2010). *Психология моделирования поликультурного образования*. Симферополь : Сонат.
- Юр'єва, К. А. (2004). Деякі аспекти формування полікультурної компетентності педагога. *Імідж сучасного педагога*, 10(49), 55-57.
- Юр'єва, К. А. (2009а). Дослідження готовності вчителів початкових класів до роботи в умовах поліетнічного соціуму. *Гуманізація навчально-виховного процесу, XLV*, 145-150.
- Юр'єва, К. А. (2009б). Кваліметрична модель результативності етнопедагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 17. Теорія і практика навчання та виховання*, 13, 214-220.
- Юр'єва, К. А. (2016). *Порівняльна етнопедагогіка в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів*. Харків : Вид. Рожко С. Г.
- Юр'єва, К. А., Новіков, О. В., Ячина, Т. М. (2017). Робота з моральними дилемами в процесі формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 48, 120-133. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312946>

Калашник Л. С., Новіков О. В., Юр'єва К. А. Проектна діяльність студентів у процесі підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства

- Юр'єва, К. А., Тіщенко, О. М. (2014). Компетенція, компетентність, міжкультурна компетентність учителя: сутність і зміст. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 42, 169-182. <http://oaji.net/articles/2014/982-1414764151.pdf>
- Bedeković, V. (2011). Interkulturalna kompetencija cjeloživotnog obrazovanja nastavnika. *Pedagogijska istraživanja*, 8(1), 139-151.
- Bender-Szymanski, D. (2013). Interkulturelle Kompetenz bei Lehrerinnen und Lehrern aus der Sicht der empirischen Bildungsforschung. In von Auernheimer, G. (ed), *Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität (Interkulturelle Studien)* (ss. 201-230). VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Hrvatić, N., Piršl, E. (2007). Interkulturalne kompetencije učitelja. In N. Babić (ur.), *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (pp. 221–230). Osijek : Učiteljski fakultet, Ukraine : Kherson State University.
- Lanfranchi, A. (2013). Interkulturelle Kompetenz als Element pädagogischer Professionalität – Schlussfolgerungen für die Lehrerausbildung. In von Auernheimer, G. (ed), *Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität (Interkulturelle Studien)* (ss. 231-262). VS Verlag für Sozialwissenschaften.

REFERENCES

- Voitenko, O. (2010). Uchnivskiyi proekt z hromadianskoi osvity "Khto tvoji susidy" [Student Citizenship Education Project "Who Are Your Neighbors"]. In Lenchovska, A., Kreiderman, K., Hrinberh, M. *Polikulturika: yak orhanizuvaty vykhovannia mizhkulturnoi tolerantnosti u shkoli ta pozashkilnii diialnosti* [Polyculture: how to organize intercultural tolerance in school and out-of-school activities] (ss. 285-307). Kyiv : TOV «Maisternia knyhy». [in Ukrainian]
- Volyk, L. V. (2005). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly do polikulturnoho vykhovannia uchniv*. (Dys. ... kand. ped. nauk) [Preparation of future primary school teachers for multicultural upbringing of students. (Thesis for a Degree Candidate of Pedagogical Sciences)]. Kyiv : Instytut pedahohiky i psykholohii profesiinoi osvity NAPN Ukrainy. [in Ukrainian]
- Hurenko, O. I. (2005). *Formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti studentiv pedahohichnoho universytetu v umovakh polietnichnoho seredovyshcha*. (Dys. ... kand. ped. nauk) [The forming of ethnic-cultural competence of Teacher's Training University's students in condition of polyethnic field. (Thesis for a Degree Candidate of Pedagogical Sciences)]. Kharkivskiyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. [in Ukrainian]
- Hrynova, V. M., Novikov, O. V., Yurieva, K. A. (2017). Etapy profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv i vykhovateliv na zasadakh porivnialnoho narodoznavstva. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty* [Stages of professional training of future teachers and educators on the bases of comparative ethnography. *Means of educational and research work*], 48, 47-65. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312925> [in Ukrainian]
- Kalashnyk, L. S., Novikov, O. V., Yurieva, K. A. (2017). Interaktyvni formy roboty v pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv i vykhovateliv do profesiinoi diialnosti v umovakh etnokulturnoho riznomanittia suchasnoho suspilstva. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-*

- doslidnoi roboty* [Interactive forms of work in preparing future teachers and educators for professional activity in the conditions of ethno-cultural diversity of modern society. *Means of educational and research work*], 48, 77-93. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312935> [in Ukrainian]
- Lenchovska, A., Kreiderman, K., Hrinberh, M. *Polikulturika: yak orhanizuvaty vykhovannia mizhkulturnoi tolerantnosti u shkoli ta pozashkilnii diialnosti* [Polyculture: how to organize intercultural tolerance in school and out-of-school activities]. Kyiv : TOV «Maisternia knyhy». [in Ukrainian]
- Radul, S. H. (2014). *Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy u protsesi profesiinoi pidhotovky*. (Dys. ... kand. ped. nauk) [Formation of intercultural competence of the future teacher of a foreign language in the process of professional training. (Thesis for a Degree Candidate of Pedagogical Sciences)]. Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny. [in Ukrainian]
- Samoilenko, N. B. (2103) *Mizhkulturna kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv humanitarnoho profilu* [Intercultural competence of future specialists in the humanitarian field]. Kyiv : Ribest. [in Ukrainian]
- Chjornyj, E. V. (2010). *Psihologija modelirovanija polikul'turnogo obrazovaniya* [Psychology of multicultural education modeling]. Simferopol' : Sonat. [in Russian]
- Yuryeva, K. A. (2004). *Deiaki aspekty formuvannia polikulturnoi kompetentnosti pedahoha. Imidzh suchasnoho pedahoha* [Some aspects of the formation of the multicultural competence of the teacher. *The image of a modern educator*] 10(49), 55-57. [in Ukrainian]
- Yuryeva, K. A. (2009a). *Doslidzhennia hotovnosti vchyteliv pochatkovykh klasiv do roboty v umovakh polietnichnoho sotsiumu. Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu* [Study of the readiness of primary school teachers to work in a multi-ethnic society. *Humanization of the educational process*], XLV, 145-150. [in Ukrainian]
- Yuryeva, K. A. (2009b). *Kvalimetrychna model rezultatyvnosti etnopedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Ser. 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia* [Qualimetric model of the effectiveness of ethnopedagogical training of future teachers of elementary school. *Scientific journal of NP Drahomanov NPP. Series 17. Theory and practice of teaching and education*], 13, 214-220. [in Ukrainian]
- Yuryeva, K. A. (2016). *Porivnialna etnopedahohika v profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv* [Comparative ethnopedagogy in the training of elementary school future teachers]. Kharkiv : Vyd. Rozhko S. H. [in Ukrainian]
- Yurieva, K. A., Novikov, O. V., Yachyna, T. M. (2017). *Robota z moralnymy dylemamy v protsesi formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv. Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty* [Work with moral dilemmas in the process of forming the intercultural competence of future teachers. *Means of educational and research work*], 48, 120-133. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312946> [in Ukrainian]
- Yuryeva, K. A., Tishchenko, O. M. (2014). *Kompetentsiia, kompetentnist, mizhkulturna kompetentnist uchytelia: sutnist i zmist. Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty* [The sphere of competence, competence, teacher's inter-cultural competence: essence and content. *Means of educational and research work*], 42, 169-182. <http://oaji.net/articles/2014/982-1414764151.pdf> [in Ukrainian]

Калашник Л. С., Новіков О. В., Юр'єва К. А. Проектна діяльність студентів у процесі підготовки майбутніх учителів і вихователів до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства

- Bedeković, V. (2011). Interkulturalna kompetencija cjeloživotnog obrazovanja nastavnika. *Pedagoška istraživanja*, 8(1), 139-151.
- Bender-Szymanski, D. (2013). Interkulturelle Kompetenz bei Lehrerinnen und Lehrern aus der Sicht der empirischen Bildungsforschung. In von Auernheimer, G. (ed), *Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität (Interkulturelle Studien)* (ss. 201-230). VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Hrvatić, N., Piršl, E. (2007). Interkulturalne kompetencije učitelja. In N. Babić (ur.), *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (pp. 221–230). Osijek : Učiteljski fakultet, Ukraine : Kherson State University.
- Lanfranchi, A. (2013). Interkulturelle Kompetenz als Element pädagogischer Professionalität – Schlussfolgerungen für die Lehrerausbildung. In von Auernheimer, G. (ed), *Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität (Interkulturelle Studien)* (ss. 231-262). VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Калашник Любов Сергіївна

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри східних мов
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
каб. 509-В, вул. Валентинівська, 2, Харків,
Україна 61168
Тел. +38(097) 50 10 673
ORCID ID 0000-0003-3133-3249
e-mail: kalashnik11979@gmail.com

Kalashnyk Liubov

Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Head of Eastern Languages Department
of H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
Room 509-B, 2, Valentynivska Str, Kharkiv,
Ukraine 61168
Tel. +38(097) 50 10 673
ORCID ID 0000-0003-3133-3249
e-mail: kalashnik11979@gmail.com

Новіков Олексій Валентинович

викладач кафедри практики усного та
писемного англійського мовлення
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
каб. 303-В, вул. Валентинівська, 2, Харків,
Україна 61168
Тел. +38(050) 30 30 281
ORCID ID 0000-0003-2774-8476
e-mail: barnabynew@ukr.net

Novikov Oleksii

Lecturer of Practice of English Oral and
Written Speech Department
of H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
Room 303-B, 2, Valentynivska Str, Kharkiv,
Ukraine 61168
Тел. +38(050) 30 30 281
ORCID ID 0000-0003-2774-8476
e-mail: barnabynew@ukr.net

Юр'єва Катерина Анатоліївна

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри початкової, дошкільної
та професійної освіти Харківського
національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
каб. 229-А, вул. Валентинівська, 2, Харків,
Україна 61168
Тел. +38(050) 50 44 089
ORCID ID 0000-0001-6403-9973
e-mail: yuryeva.ka@i.ua

Yuryeva Kateryna

Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Professor of Primary,
Preschool and Professional Education
Department of H. S. Skovoroda Kharkiv
National Pedagogical University
Room 229-A, 2, Valentynivska Str, Kharkiv,
Ukraine 61168
Tel. +38(050) 50 44 089
ORCID ID 0000-0001-6403-9973
e-mail: yuryeva.ka@i.ua

